

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Квасецька Я.А.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України

З'ясовано особливості теоретичної і практичної підготовки вихователів дошкільних закладів на базі жіночих учительських семінарій, що діяли у Галичині і Буковині за часів Австро-Угорщини в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Проаналізовано досвід підготовки дошкільних фахівців під час стаціонарного навчання в семінаріях, коли кваліфікацію вихователя можна було здобути одночасно із професією народного вчителя, під час навчання на спеціальних очних і заочних фребелівських курсах, що діяли при учительських семінаріях. Опрацьовано матеріали, які розкривають зміст і еволюцію навчальних планів, форми проведення педагогічної практики. Визначено цінні складові історичного досвіду, що заслуговують на використання в сучасних умовах реформування вищої педагогічної освіти України.

Ключові слова: учительська семінарія, фребелівські курси, навчальний план, практика, вихователь дитячого садка.

Постановка проблеми. В умовах реформування вітчизняної системи освіти, приведення її до європейських і світових стандартів особливе значення має пошук нових нестандартних підходів в організації навчально-виховного процесу. Джерелом цінних ідей і підходів може стати історичний досвід підготовки педагогічних кадрів, зокрема дошкільних фахівців, за умови його ґрунтовного вивчення і неупередженого аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми професійної підготовки вихователів дошкільних закладів у Західній Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. були предметом вивчення у контексті аналізу розвитку української школи і педагогічної думки цього періоду таких науковців, як Д. Герцюк, А. Ігнат, З. Нагачевська, Д. Пенішкевич, Г. Субтельна, Б. Ступарик, Л. Шологан, А. Барна й ін. Окремі аспекти дошкільної освіти досліджували З. Нагачевська, Г. Реґо, Н. Лисенко, М. Олійник, С. Івах.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. До цих пір немає окремого комплексного дослідження проблем підготовки дошкільних фахівців на західноукраїнських землях, не систематизовано історичний досвід і можливості його творчого використання в педагогічних навчальних закладах України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх вихователів, що здійснювалася на базі державних жіночих учительських семінарій Галичини і Буковини за часів Австро-Угорської імперії.

Виклад основного матеріалу. Виникнення державних жіночих учительських семінарій відбулося в рамках державного австрійського шкільного закону від 1869 р., який вніс суттєві зміни у процес підготовки учителів народних шкіл і започаткував підготовку вихователів. Здобути кваліфікацію вихователя в учительській семінарії можна було або під час стаціонарного навчання одночасно із здобуттям диплому народного вчителя, або на спеціальних очних чи заочних фребелівських курсах, що організовувалися при семінаріях за погодженням Міністерством віросповідань і освіти Австрії. Для практичної підготовки майбутніх вихователів створювалися при семінаріях зразкові дитячі садки. Тож з самого початку заснування жіночі учительські семінарії мали за мету дати жінці професію, найбільш властиву її природі – справі виховання дітей [3, с. 82].

Перший рекомендований навчальний план для учительських семінарій Міністерство віросповідань і освіти Австрії видало за № 7033 від 19 липня 1879 р. [5, с. 186]. 26 травня 1874 р. Міністерство віросповідань і освіти затвердило «Організаційний статут учительських семінарій», який дещо відрізнявся від попереднього. Згідно з цим нормативним документом передбачалося вивчення таких дисциплін: релігія, педагогіка і дидактика, викладова мова, географія, історія і знання конституції держави, арифметика і наука про геометричні форми, історія натуральна, фізика, письмо, рисунки від руки, спів, гімнастика, жіночі ручні роботи. Для більшості предметів тижневе навантаження становило 2 години на тиждень, за винятком педагогіки з практикою, для яких передбачалося на 2 курсі 3 год., на 3 курсі – 5 год., на 4 курсі – 9 год. Для викладової мови і мовних занять передбачалося 4 год. на тиждень.

Запропонований міністерством план вимагав змін, тому що викладовою мовою жіночих учительських семінарій у Галичині була польська, а необхідно було запровадити вивчення другої крайової мови – української, а також німецької. Це питання обговорювалося влітку 1874 р. на крайовій конференції за участю представників учительських семінарій краю, на якій були ухвалені відповідні пропозиції. Крайова шкільна рада ухвалила рішення про такий розподіл годин на вивчення мов:

- польська мова – по 4 год. для 1-го і 3-го курсів, по 3 год. – для 2-го і 4-го курсів;
- німецька мова – по 4 год. для 1-го і 2-го курсів, по 3 год. – для 3-го і 4-го курсів;
- українська мова – по 3 год. для кожного курсу.

Тижневе навантаження на 1-3 курсах зросло до 33 год., а на 4 курсі – до 30 год. Зменшилося кількість годин для гімнастики і ручних робіт.

У 1874/75 н.р. ще залишилося три курси семінарії, а з початком 1875/76 навчального року відкрито 4-й курс вчительської семінарії з вищезгаданим розкладом предметів і розподілом годин [9, с. 70].

Подібний план був затверджений і для Чернівецької жіночої учительської семінарії з тією тільки різницею, що викладовою мовою в ній була німецька, а українська і румунська вивчалися як предмети і мали однакову кількість годин – по 3 год. на тиждень [2, с. 79].

Важливі зміни навчального плану наук запроваджуються з новим організаційним статутом, виданим рескриптом Міністерства віросповідань і освіти

від 31 липня 1886 року. Зміни навчального плану згідно з цим статутом проводилися в жіночій семінарії поступово.

Таблиця 1

Розклад предметів і розподіл годин в жіночих учительських семінаріях Галичини згідно з організаційним статутом від 1886 р.

Навчальні предмети	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	Фребелівські курси
Релігія	2	2	2	2	2
Педагогіка разом з практичними вправами	–	2	5	9	3+8
Польська мова	4	3	3	4	6
Українська мова	3	3	3	3	–
Німецька мова	4	4	3	3	–
Географія	2	2	2	1	–
Історія	2	2	2	1	–
Математика	3	3	2	1	–
Фізика	2	2	2	1	–
Історія натуральна (разом соматологією і гігієною)	2	2	1	1	–
Ручні роботи	2	2	2	2	2
Малюнки	2	2	2	2	2
Каліграфія	1	–	–	–	–
Співи	2	2	2	2	2
Гімнастика	2	1	1	1	1
Садівництво і городництво	–	–	2	–	–
Необов'язкові предмети: Французька мова	8 год. протягом 3-х курсів				–
Гра на роялі	6 год. протягом 3-х курсів				–
Грає на скрипці	6 год. протягом 3-х курсів				–
Разом	33	32	34	33	26

Джерело: [9, с. 79]

Такий план з незначними змінами діяв до початку і після Першої світової війни [1, с. 34-35].

Учні жіночої учительської семінарії вже на 2-му курсі розпочинали вивчення предмету «педагогіка», знайомлячись з метою виховання, основними способами і методиками виховання. Особлива увага зверталася на сутність дитини і її фізично-розумовий розвиток, на дієтетику з рекомендаціями щодо природного догляду за розумовим і фізичним здоров'ям дитини, на вивчення теорії виховання за принципами Ф. Фребеля. Ці питання для слухачок семінарії нерідко читали керівники дитячих садків при семінарії і одночасно керівники відповідних фребелівських курсів [9, с. 218]. На 3-4 курсах семінарії тривала обов'язкова практика в дитячому садку, що починалася із спостережень за заняттями із дітьми і завершувалася проведеннями власних відкритих занять. Вони детально обговорювалися за участю викладача і керівника практичних занять.

Всі учні 4-го курсу (60 учениць) були розділені на 9 груп по 6-7 учениць у кожній. Це було пов'язано з утраквістичним (двомовним) характером Львівської учительської семінарії, запровадженим з початком 1891/92 навчального року у Львівській і Перемишльській жіночих учительських семінаріях. Викладовими мовами стали польська і українська, відповідно діяли українська і польська

школи вправ. Тож частина кандидатів під керівництвом директора направлялася до польської школи вправ, друга частина на чолі з професором методики – до української (руської), а третя проходила практику у дитячому садку під керівництвом виховательки дошкільного закладу, яка здебільшого одночасно викладала для учнів семінарії методику дошкільної освіти [9, с. 128].

Таблиця 2

Розклад практичних занять учнів 4-го курсу Львівської державної жіночої учительської семінарії у 1-му семестрі 1896/97 н.р.

Група	Місяці, 1-4 класи польської (п.) і української (у.) школи вправ, садок								
	Вересень	Жовтень		Листопад		Грудень		Січень	
I	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.	садок
II	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.	садок	1 п.
III	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.	садок	1 п.	2 п.
IV	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.	садок	1 п.	2 п.	3 п.
V	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.	садок	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.
VI	2 у.	3 у.	4 у.	садок	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.
VII	3 у.	4 у.	садок	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.
VIII	4 у.	садок	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.
IX	садок	1 п.	2 п.	3 п.	4 п.	1 у.	2 у.	3 у.	4 у.

Джерело: [9, с. 128]

Заняття і у школах вправ, і в дитячому садку відбувалися на підставі детальних планів, укладених за участю директора, викладачів методики, учителів школи вправ і керівника дошкільного закладу.

Необхідно зауважити, що такий порядок практичних занять міг зазнавати змін. У першу чергу це стосувалося черговості занять у школі вправ. Наприклад, після практики у 1-му польському класі учениці займалися у 2-му українському, а потім відповідному у 3-му польському і 4-му українському. Відповідно заняття учениць в садку могли проводитися після практики в 4-му українському класі і після занять у 4-му польському класі.

Педагогіка із практичними заняттями займали головне місце і в навчальному плані однорічних фребелівських курсів, які організовувалися при галицьких жіночих семінаріях за зразком однорічних фребелівських курсів Матеуса Герфратора у Куфштайні (Тироль). 1873 року Галицька крайова шкільна рада відрядила на ці курси 4-х випускниць місцевих учительських семінарій – Фредерику Гротову (Зельончанку), Марію Шілінг, Вітославу Радванську і Юлію Шмідт, які після успішного складання випускних іспитів стали першими теоретиками і практиками дошкільного виховання за методикою Ф. Фребеля, організаторами і учителями перших фребелівських курсів у Галичині [9, с. 147-148].

На фребелівських курсах при учительських семінаріях педагогіці і практичним заняттям відводилося 11 із 26 годин щотижневого навантаження, у т.ч. 3 год. теорії і 8 год. практики. Якщо порівняти їх з годинами, відведеними для цього предмету в учительській семінарії – 16 год. щотижневого навантаження за 4 навчальні роки, то можна зробити

висновок, що на фребелівських курсах приділялося значно більше уваги дошкільній теорії і практиці.

Предмет «педагогіка з практичними вправами» для фребелівських курсів у спеціалізованій літературі мав також назву «наука про виховання і теорія дитячого садка», яка краще відображала зміст навчального предмету. Майбутні вихователі вивчали особливості фізичного і розумового розвитку дітей віком до 6 років, види освітньо-виховних закладів для маленьких дітей (ясла, охоронки і дитячі сади), особливості їх заснування і функціонування. При розгляді питання про облаштування дошкільних закладів акцентувалася увага на:

- кімнаті для занять, ігровій і допоміжній кімнатах;
- умовах облаштування саду;
- навчальних посібниках і засобах для занять;
- заходах з метою догляду і збереження здоров'я дітей;
- плану занять і розпису службових обов'язків (посадова інструкція).

Основними засобами виховання вважалися гра, заняття і праця. Майбутні вихователі ґрунтовно вивчали систему фребелівських занять і ігор – м'яч, кулю, валик, кубик і конус, «конструктор» (ящик з кубиками), складальні дощечки і палички для складання навхрест, лінійні палички і кільця, поміщувальні тіла – камінчики і мушлі і т. п. Для занять з дітьми призначалися вирізування, розваги з ниткою, вишивання, малювання, створення ланцюжка, плетіння, мотузочки, викроювання, розмальовування, ліпка з глини. Значна увага приділялась заняттям та іграм на повітрі.

Навчальна програма передбачала вивчення таких питань, як використання дитячих робіт, у виховному процесі, зокрема для виставок; прогулянки з дітьми; дитячі свята; приймання дітей до дитячого садка; вітання і молитва; диференціація дітей у групах; їда, пиття і сон дітей дитячого садка; користування туалетом, чистота і ходьба; випуск і перехід до народної школи.

Значний блок навчальної програми стосувався законодавчо-організаційних засад функціонування дошкільних закладів. Слухачі фребелівських курсів вивчали ґрунтовно: міністерське розпорядження від 22 червня 1872 року, у якому конкретизовані обов'язки засновників, керівників і педагогічних працівників дошкільних закладів; положення організаційних статутів учительських семінарій, що стосувалися дитячих садків і фребелівських курсів; вимоги інструкції для повітових шкільних інспекторів щодо контролю за дитячими садками і спорідненими з ними закладами [7, с. 28].

У той час для підготовки вихователів, окрім творів самого Ф. Фребеля («Виховання людини»), вживалися праці Р. Сейдлера «Засоби виховання у дитячому садку» (1867), А. Фелнера «Робота з формами» (1874), А. Фішера «Дитячий садок: Теоретико-практичний посібник» (Відень, 1873), В. Прейера «Духовний розвиток в першому дитинстві» (1893) та ін. [10, с. 125].

При вивченні предмету «мова» увага приділялася виразному читанню й аналізу прочитаного, розбору речення і слова, знайомству з літературними творами, вивченню напам'ять віршів. На уроках малювання слухачки практикувалися у зафарбовуванні і штригуванні, схематичному і предметному малюванні. На уроках з ручної праці виготовляли викрійки і дидактичні матеріали для занять з дітьми, вчилися шити дитячі костюми, а на уроках фізкультури опановували загально розвиваючі вправи й основні рухи, найпростіші вправи на

свіжому повітрі з палками, скакалками і ходулями [6, с. 215].

Для слухачів фребелівських курсів був запроваджений термін «професійної придатності», який, щоправда, не мав чітких критеріїв і ознак. Зазначалося, що вихованці, яких після перших трьох місяців навчання, учителі вважатимуть непридатними, необхідно усувати. Тобто, все покладалося на думку педагогічного колективу.

З предметів, які вивчали учні на фребелівських курсах, повинні були складати іспити і екстерни, які готувалися до здобуття фаху дошкільника самостійно, чи на приватних педагогічних курсах, а потім проходили 3-місячну практику у зразковому дитячому садочку при жіночій семінарії. Успішність оцінювалася за шкалою «поступ»: визначний, похвальний, добрий, достатній і недостатній [4, с. 17].

У період 70-х років XIX ст., коли в австрійській частині Австро-Угорщини постали учительські семінарії і на їх базі розпочалася підготовка дошкільних фахівців, в угорській частині діяли самостійні заклади з переважно, дворічним терміном навчання. 1875 року розпочав свою роботу заклад з підготовки керівників дошкільних інституцій і вихователів під егідою Державної спілки вихователів у Будапешті, у якому згодом навчалося чимало представників Закарпаття [6, с. 144]. Якщо порівняти програму його навчання з програмою фребелівських курсів у Галичині, то необхідно відзначити ширший обсяг матеріалу, який опановували учениці. Предмету «наука про виховання і теорія дитячого садка» відповідали 3 самостійні предмети – психологія, методика, анатомія та гігієна [6, с. 214].

Дисципліна «психологія» передбачала вивчення основ психології, особливостей розумового і психічного виховання дошкільнят в сім'ї і в дошкільному закладі, методів привчання дітей до дисципліни і форм навчання, щоденного планування і ведення звітності.

Під час вивчення дисципліни «методика» учні ознайомлювалися з методикою проведення занять, ігровою діяльністю та дидактичним матеріалом, вивчали історію методики дошкільного виховання, форми перспективного і календарного планування.

Дисципліна «анатомія та гігієна» мала на меті познайомити учнів з особливостями функціонування опорно-рухового апарату дитини, формами надання першої допомоги, значенням фізкультури та ранкової гімнастики для зміцнення дитячого організму. Посилена увага зверталася на розвиток органів чуття, гігієну тіла і санітарні вимоги до приміщень.

Така диференціація в Угорщині тривала до 1891 року, коли був прийнятий закон «Про дошкільне виховання», який об'єднав вищеперераховані 3 дисципліни в одну під назвою «методика дошкільного виховання» [6, с. 216].

Відповідно до нового закону у закладах з підготовки вихователів, також вивчали предмети, пов'язані з мовою, малюванням, співами, ручною працею і фізкультурою. Однак крім них, у дворічну початкову програму входили уроки з історії, природи та географії, що у Галичині та Буковині викладалися в учительських семінаріях для учнів стаціонарної форми.

Немає сумніву, що учні дворічних навчальних закладів в угорській частині Австро-Угорщини отримували ґрунтовнішу підготовку, ніж слухачки однорічних фребелівських курсів при учительських семінаріях в австрійській частині держави. Та в той же час значно вищим був фаховий рівень учнів учительських семінарій, які разом з кваліфікацією учителя народної школи отримували свідоцтво «вихователя». Таким чином, форми підготовки до-

шкільників в австрійській частині, у т. ч. в Галичині та Буковині, були більш диференційовані, як і рівень підготовки самих фахівців.

Своєрідним визнанням цього факту стали зміни до закону «Про дошкільне виховання» внесені 1896 року, за якими було дозволено створення в Угорському королівстві учительських семінарій з дошкільним та шкільними відділами. 1899 року на учительську семінарію був перейменований заклад з підготовки вихователів у Пряшеві, що діяв з 1894 р. і який мав особливе значення для підготовки дошкільних кадрів для Закарпаття [6, с. 148-149].

Перед Першою світовою війною в Австро-Угорщині відбулося чергове реформування дошкільної освіти. В угорській частині дворічні заклади з підготовки вихователів стали 4-річними і за змістом освіти практично зрівнялися з учительськими семінаріями, а в австрійській частині термін навчання на фребелівських курсах був продовжений до двох років і вони почали претендувати на статус самостійних навчальних закладів [6, с. 155, 10, с. 130].

У 70-х роках XIX – на початку XX ст. підготовка вихователів, як і весь громадський рух за утвердження суспільної системи дошкільного виховання, відбувалася під впливом теорії і практики дошкільного виховання, автором якої був Фрідріх Фребель. Не випадково дошкільні заклади іменували фребелівськими, чи просто фребелівками, а вихователів часто називали фребелічками.

На початку XX ст. проявилася зацікавленість педагогічними поглядами Марії Монтесорі. Крайова шкільна рада Галичини навіть відрядила виховательку Олександру Густовичовну на практику до Будинку дитини Марії Монтесорі в Римі. Цим своїм кроком вона спричинилася до запровадження нової методики в Галичині [7, с. 189].

Висновки і пропозиції. На підставі ретроспективного аналізу можна зробити висновок, що учительські семінарії австро-угорського періоду забезпечували необхідний рівень професійної підготовки майбутніх педагогів за рахунок належної організації теоретичного і, особливо, практичного навчання. Структура педагогічної практики відповідала сучасній, але за змістом та організацією мала певні переваги. Пасивна практика (аналог сучасної пропедевтичної) передбачала, крім спостережень за навчально-виховним процесом, «лекційні проби», під час яких практикант надавав учителеві або вихователю допомогу в проведенні заняття або його окремих етапів. Цей вид діяльності можна включити в програму пропедевтичної практики сучасних вищих педагогічних закладів, що дасть змогу успішніше здійснювати фахову підготовку майбутніх педагогів. Це саме повною мірою стосується і практичної підготовки вихователів на основі базових дошкільних закладів з урахуванням апробованих форм пасивної і активної практики.

Список літератури:

1. Барна Л. С. Підготовка вчителів в учительських семінаріях Східної Галичини / Л. С. Барна // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія: педагогіка. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 32-37.
2. Карбулицький І. Розвій народного шкільництва на Буковині / І. Карбулицький – Вашківці: 1907. – 148 с.
3. Маслій Г. Підготовка вчителів у жіночих середніх навчальних закладах: західноукраїнський контекст (друга половина XIX – початок XX ст.) / Галина Маслій // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – № 1. – С. 80-84.
4. Олійник М. І. Історія дошкільної Буковини: Навчально-методичний посібник / Марія Олійник, Ярина Квасецька. – Чернівці: Зелена Буковина, 2012. – 76 с.
5. Пенішкевич Д. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVII – поч. XX ст.): [монографія / Д. І. Пенішкевич]. – Чернівці: Рута, 2002. – 520 с.
6. Рего Г. І. Дошкільне виховання у Закарпатті: витоки й історія розвитку (1836-1918 рр.) / Галина Рего. – Ужгород: Патент, 2010. – 256 с.
7. Baltruschat C. Zur Geschichte der Ausbildung von Kindergärtnerinnen in Österreich / Christa Baltruschat. – Wien 1986. – S. 79.
8. Bobrowska-Nowak W. Historia wychowania przedszkolnego / W. Bobrowska-Nowak. – Warszawa: Wydawnictwa szkolne i pedagogiczne, 1978. – 632 s.
9. С. К. Seminaria nauczycielskie męskie i żeńskie Krolestwa Galicji i W. Ks. Krakowskiego w okresie 1871-1896 / Red. M. Baranowski. – Lwyw: Dyr. Semin. naucz. galic. , 1897. – 567 s.
10. Kellner M. Aus- und Weiterbildung österreichischer Kindergartenpädagoginnen aus historischer und zukünftiger Perspektive / Maria Waltraud Kellner. – Graz 2009. – 308 s.

Квасецкая Я.А.

Институт педагогического образования и образования взрослых
Национальной академии педагогических наук Украины

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ (ПОСЛЕДНЯЯ ТРЕТЬ XIX – НАЧАЛО XX В.)

Аннотация

Определены особенности теоретической и практической подготовки воспитателей дошкольных учреждений на базе женских учительских семинарий, которые действовали в Галиции и Буковине во времена Австро-Венгрии в последней трети XIX – начале XX века. Проанализирован опыт подготовки дошкольных специалистов на стационарной форме обучения в семинариях, когда квалификацию воспитателя можно было получить одновременно с профессией народного учителя, а также на специальных дневных и заочных фребелевских курсах, действовавших при учительских семинариях. Обработано материалы, раскрывающие содержание и эволюцию учебных планов, формы проведения педагогической практики. Определены ценные составляющие исторического опыта, которые заслуживают использования в современных условиях реформирования высшего педагогического образования Украины.

Ключевые слова: учительская семинария, фребелевские курсы, учебный план, практика, воспитатель детского сада.

Kvasetska Y.A.

Institute of Pedagogical Education and Adult Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRE-SCHOOL TEACHERS IN WESTERN UKRAINE (LAST THIRD OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES)

Summary

The article clarifies peculiarities of theoretical and practical training of teachers of pre-school educational institutions on the ground of women's teachers' seminaries operating in Galicia and Bukovyna in Austrian-Hungarian times in the last third of the XIX – early XX centuries. It also analyzes experience of pre-school teachers training during their full-time studies in seminaries when qualifications of a pre-school teacher could be obtained alongside with qualifications of a people's teacher while studying at special full-time and part-time Frebel courses that operated at teachers' seminaries. Materials, which explain contents and evolution of curricula, kinds of pedagogical practicum, have been studied. Valuable components of historical experience, which are worth applying in modern conditions of reformation of higher pedagogical education in Ukraine, were defined.

Keywords: teachers' seminary, Frebel courses, curriculum, practicum, pre-school teacher.